

auteursrecht & de praktijk van digitaal erfgoed

webinar Netwerk Digitaal Erfgoed

versie 1.1 | 10 juli 2020

prof. dr. Frank Huysmans
bibliotheekwetenschap | UvA
onderzoeker & adviseur | WareKennis

inhoud

1 wat is intellectuele eigendom - en waarom is het er?

2 wat regelt het auteursrecht?

- (on)vervreemdbare rechten

- rechtenoverdracht en licenties

- uitzonderingen en beperkingen

- licenties en collectieve beheersorganisaties (CBO's)

- vervallen van auteursrecht en verweesde werken

3 nieuwe EU-auteursrechtlijn

- extended collective licensing: oplossing voor digitaal erfgoed?

- open licenties

4 praktische tips

Erfgoed Leiden vs. uitgeverij Voet

2016 ontstaan van het geschil (in een notendop)

Erfgoed Leiden digitaliseerde 25 briefkaarten met aanzichten van o.a. Leiden en plaatste deze online

uitgever Voet heeft in 1982 auteursrecht verkregen van fotograaf J.F.H. Roovers (1912-2000) en claimt vergoeding voor inbreuk op zijn rechten

2018 uitspraak kantonrechter

auteursrecht berust bij Voet, veroordeelde Erfgoed Leiden tot vergoeding van € 75 (+ rente) per afbeelding en proceskosten

2020 arrest gerechtshof (hoger beroep)

voor 10 foto's gelden uitgevers van de briefkaarten (niet Voet) als rechthebbenden; recht is inmiddels verjaard, dus publiek domein op de andere foto's rust auteursrecht Voet; vergoeding € 4,29 per foto

wat is intellectuele eigendom

omvat auteursrecht en andere rechten

o.a. ook patenten & octrooien, merken & handelsnamen, plantenrassen, databanken, naburig recht

eigen aan zaken waarop intellectuele eigendom rust

1. degenen die ze voortbrengen – kortweg 'makers' – moeten flinke investering doen in geld, tijd, expertise, oefening alvorens ze die kunnen terugverdienen ('de cost gaet voor de baet uyt')
2. het is zeer eenvoudig voor anderen om ze na te maken of te kopiëren – 'piraterij' – en van de investering van de makers te profiteren ('free riders', 'meelifters')

Bron foto: *Grasshopper, Amsterdam* door [Ben Sutherland](#) (Flickr, 25 Feb 2011, cc by 2.0)

wat is intellectuele eigendom

voor 'voortbrengselen van de geest' komt zonder bescherming geen goed functionerende markt tot stand

investeringen in nieuwe technologie, kennis, cultuur betalen zich niet terug als iedereen ze mag kopiëren en op de markt brengen

dat er geen markt tot stand komt is niet in het algemeen belang

zonder innovatie/vernieuwing stagneren economie, kennis- en cultuurproductie en legt een samenleving/economie/cultuur het af tegen andere

remedie: intellectueel eigendomsrecht

een tijdelijke uitzondering op het beginsel van vrije mededinging –
uitgangspunt van het mededingingsrecht

wat is intellectuele eigendom

balans tussen *belangen makers* en *belangen gebruikers* (/ algemeen belang, 'the public interest')

makers hebben recht op een eerlijke beloning voor hun geestelijke/creatieve arbeid

zonder deze beloning ontbreekt economische prikkel om nieuwe kennis, kunstwerken, technologieën, merken etc. te produceren

algemeen belang: gebruikers (burgers) hebben recht op het kunnen gebruiken en genieten van voortbrengselen van wetenschap en cultuur

bijv. bij artikelen over verspreiding coronavirus is het in het algemeen belang dat nieuwe kennis, vaccins, medicijnen snel kunnen worden ingezet bij behandeling van zieken

na verloop van tijd kan ervan worden uitgegaan dat de maker zijn investering heeft terugverdiend én er winst op heeft kunnen maken

dan geen markt meer (nodig) en vervalt de noodzaak tot bescherming

wat regelt het auteursrecht

auteursrecht (copyright, ©)

geeft **makers** van een werk van **letterkunde, wetenschap of kunst** een **tijdelijk monopolie** op **openbaarmaking** en **verveelvoudiging** van hun geestelijke, immateriële scheppingen zodat zij er door middel van **exploitatie** een **eerlijke beloning** voor kunnen vergaren

onderscheid werk / vorm

werk: immaterieel, geestelijk; uniek

vorm: materiële verschijningsvorm; verveelvoudiging

werk en vorm kunnen samenvallen, zoals in een schilderij: er is maar één origineel waarin de 'geest van de maker' tot uitdrukking komt. Maar bij posters van het schilderij is er een duidelijk onderscheid. Hoewel... hoe zit het met een gelimiteerd aantal, door de maker gedrukte en/of gesigioneerde prints van een grafisch werk, of een door auteur gesigioneerde en genummerde uitgave in beperkte oplage van een boek?

(Antwoord: zie Auteurswet artikel 43 onderdeel a sub 2; let op: artikel 43 onderdeel a, niet artikel 43a...)

casus Erfgoed Leiden vs. Voet

foto's van stadsaanzichten, de meeste vervaardigd rond 1940-1950

stadsaanzicht is publiek bezit, niet door de fotograaf vervaardigd, niet zijn intellectuele eigendom. Toch?

dat is juist, maar... hoe de foto is gemaakt (hoek, kader/uitsnede, belichting, afdruk, retouchering) toont wel iets oorspronkelijks. Die heeft jarenlang ervaring opgebouwd, diverse apparatuur (o.a. lenzen) en merken/typesen fotorolletjes uitgeprobeerd, geëxperimenteerd met afdrukken, leren retoucheren of photoshoppen

(zie [Spoor, Verkade & Visser, 2019](#), par. 3.33)

oftewel het *persoonlijk stempel van de maker*, wat de reden zal zijn dat juist de foto's van *deze* fotograaf door uitgevers op ansichtkaarten zijn afgedrukt

casus Erfgoed Leiden vs. Voet

Auteurswet kent maker automatisch rechten toe dus “© [naam, jaartal] Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag ...” is eigenlijk overbodig. Toch speelde dit in hoger beroep een belangrijke rol: op een aantal kaarten stond noch maker, noch uitgever vermeld; op andere kaarten stond alleen uitgever vermeld.

Kantonrechter ging in 2018 niet mee in argumentatie dat het ondoenlijk is om rechthebbenden te achterhalen indien niet op de originele afbeelding vermeld. Gerechtshof gaat hier in 2020 – in dit specifieke geval! – wel grotendeels in mee. Voor instanties als rechthebbenden geldt een termijn van 70 jaar na eerste openbaarmaking van de foto. Dat was in de meeste gevallen voor 1950, dus rust er volgens het Hof geen auteursrecht meer op 10 foto's waarop alleen de uitgever stond vermeld.

wat regelt het auteursrecht

(on)vervreemdbare rechten

onvervreemdbaar: persoonlijkheidsrechten – de maker blijft voor de wet altijd de maker en kan zich verzetten tegen verdere openbaarmaking en bewerking

vervreemdbaar: o.a. distributierecht (openbaarmaken en verveelvoudigen), exploiteren van het werk tegen vergoeding

rechtenoverdracht en licentiëring

overdracht maker verkoopt (alle/een deel van zijn) vervreemdbare rechten; deze gaan over op de exploitant (uitgever, platenmaatschappij, filmdistributeur, etc.); die kan het verder verhandelen (overdragen of licentiëren)

licentiëring maker behoudt meeste rechten maar geeft de exploitant tegen betaling een tijdelijk recht op het exploiteren van het werk; dit kan een *exclusieve* of *niet-exclusieve* licentie zijn

wat regelt het auteursrecht

uitzonderingen en beperkingen

deze zorgen voor de balans tussen belangen makers en gebruikers / algemeen belang; o.a.

- nieuwsvoorziening (pers, omroep, web): in algemeen belang mogen stukken uit werk van anderen zonder toestemming worden overgenomen (ook citaten, recensies, persiflage/satire)
- onderwijs en wetenschap (eigen oefening, studie en gebruik; thuishopieregeling en reprorecht)
- bibliotheken, archieven en musea!
 - recht om zonder toestemming uit te mogen lenen (tegen billijke vergoeding: leenrecht);
 - bieden van toegang tot informatie en data *in de eigen fysieke locatie op besloten netwerken* (software, databanken, muziek, films en series)
 - maken van conserveringskopieën
 - tekst- en datamining (TDM)
 - **maar dus niet: het online plaatsen van scans van items uit de collectie als er nog auteursrecht op rust!**

wat regelt het auteursrecht

licenties en collectieve beheersorganisaties (CBO's)

makers kunnen zich aansluiten bij een CBO: hun vervreembare rechten geheel of deels aan de CBO overdragen. Ze kunnen zich ook alleen laten registreren als rechthebbende en hun rechten niet overdragen (ook dan keert de CBO vergoedingen uit)

licentie is in feite een contract tussen jou als erfgoedinstelling en een CBO die namens haar aangeslotenen optreedt

CBO kan in principe niet opkomen voor belangen van niet-aangesloten makers

Iemand maakt iets en iemand anders betaalt daarvoor. Hoe ingewikkeld kan het zijn? 😊

Bron afbeelding: N.N.; © ?

Tijdens een vergadering in 2019 kreeg ik een kopie van dit schema uitgedeeld. De naam van de maker was er niet op vermeld. Door dit 'verweerde werk' toch in deze presentatie op te nemen, maak ik in principe inbreuk op haar /zijn auteursrecht. Aangezien het gaat om een schema ter verduidelijking van de tamelijk complexe verhoudingen tussen deze organisaties, ga ik ervan uit dat de maker ermee akkoord is – maar zeker weten doe ik het niet...

casus Erfgoed Leiden vs. Voet

Voet was *niet* bij Pictoright aangesloten
Erfgoed Leiden had in 2017 met Pictoright
licentieovereenkomst afgesloten om afbeeldingen te
digitaliseren (zonder toestemming rechthebbenden)
en te openbaren op website en in beeldbank
Na uitspraak rechter in 2018 (€ 75 per foto + rente!)
zegde Erfgoed Leiden de overeenkomst met Pictoright
op. Beide partijen waren daarmee niet gelukkig:
fotografen kregen niet meer uitbetaald en inwoners
van Leiden e.o. (hele wereld) konden de
gedigitaliseerde oude foto's niet meer bekijken
Het Gerechtshof bepaalde voor erfgoedinstelling een
veel lager tarief: € 60 voor 14 foto's

wat regelt het auteursrecht

wanneer eindigt de auteursrechtelijke bescherming?

dat kan per land verschillend zijn; in Nederland (Auteurswet hoofdstuk III)

- 70 jaar na overlijden (langst levende) maker, i.c. 1 januari van het jaar erop
- bij instanties als rechthebbende: 70 jaar na eerste openbaarmaking van het werk

werk belandt dan in het publieke domein: eigendom van niemand in het bijzonder, van iedereen dus (het mag dan ook gewijzigd worden)

verweesde werken (orphan works)

probleem voor erfgoedinstellingen: te veel historisch materiaal in collectie om te gaan uitzoeken of er nog rechten op rusten en zo ja, bij wie (vaak erfgenamen van de maker)

EU-richtlijn: ECL als oplossing?

ECL: extended collective licensing

geeft de CBO mogelijkheid om ook namens niet-aangeslotenen te handelen. Dit kan erfgoedinstellingen helpen om rechtszekerheid te verkrijgen over het afbeelden van materialen uit hun collecties op hun websites waarvan niet bekend is

- of ze (nog) in de handel verkrijgbaar zijn
- of er nog auteursrecht op rust, en zo ja bij wie

Europese Unie: DSM-richtlijn

regelt dit voor erfgoedinstellingen, en staat het lidstaten toe dit nog ruimer te regelen (bijv. ook voor andere instellingen en werken die nog in de handel zijn).

Auteursrechtrichtlijn ([2001/29/EG](#)) geldt nu nog, maar nieuwe DSM-richtlijn ([2019/790/EU](#)) is aangenomen en dient het komende jaar in de Nederlandse wetgeving te worden geïmplementeerd. Het wetsvoorstel is momenteel in behandeling in de Tweede Kamer; streven is inwerkingtreding per 1-1-2021 (uiterste deadline 7 juni 2021).

open licenties

www en sociale media hebben het produceren en delen van 'content' een enorme boost gegeven

kritiek: auteursrecht voldoet niet meer aan eisen van de tijd maar hervorming van wetgeving gaat heel lang duren vanwege alle internationale verdragen waarover dan opnieuw onderhandeld zou moeten worden

wel mogelijk om binnen het bestaande auteursrecht gebruikslicenties te verlenen om het delen van foto's etc. juist te stimuleren

- vrijesoftwarebeweging (GNU General Public License/GPL; copyleft)
- Creative Commons: vier bouwstenen (BY, SA, NC, ND), zes licenties
- open GLAM: sharing is caring!

Let op!

- 'commons' is niet hetzelfde als 'publiek domein': eigendom berust bij 'commons' nog wel bij specifieke personen; zij staan alleen onder voorwaarden vormen van (her)gebruik toe (zonder toestemming en gratis).
- Creative commons kent ook een 'public domain dedication', CC0 ('CC-zero') maar let wel: dit is geen licentie maar een verklaring
- Het combineren van werken met verschillende (cc-)licenties is niet altijd toegestaan!

praktische tips

1. Ga er als regel van uit dat er rechten rusten op materiaal, tenzij je zeker weet dat dit niet meer het geval kan zijn (afgaand op sterfdatum maker/s)
2. Maak liever zelf foto's dan dit door ingehuurde professionals te laten doen, of zet in de opdrachtovereenkomst duidelijk dat met deze overeenkomst de rechten van de fotograaf (of vrijwilligers) op jouw organisatie overgaan
3. Maak indien mogelijk gebruik van content van anderen met een open licentie, bijv. Creative Commons. Vermeld dan in ieder geval altijd de naam/namen van de makers en voldoe ook aan de andere voorwaarden.
4. Sluit indien mogelijk een extended collective licensing-overeenkomst af met de betreffende CBO. Deze licentie kost wel geld, maar biedt rechtszekerheid
5. Gehele sector: verken de mogelijkheid van een consortium: gezamenlijk onderhandelen met CBO i.p.v. iedere instelling afzonderlijk

de kleine lettertjes

Deze presentatie is gemaakt als een overzicht van hoofdlijnen in het auteursrecht, door een niet-jurist voor niet-juristen. Het doel was de principes ervan te schetsen zodat – hopelijk – duidelijk wordt wat er binnen het recht wel en niet kan. Voor volledigheid van de informatie kan ik sowieso niet instaan, en als niet-jurist evenmin voor de juistheid. Aan de informatie kunnen geen rechten worden ontleend (zoals sommige juristen schrijven, terwijl andere de juridische waarde van zo'n disclaimer sterk relativeren).

Het auteursrecht berust, zo zal in de volgende dia's blijken, bij de maker. Dit document (versie 1.1, een licht bewerkte versie van de versie die ik op 1 juli jl. in het NDE-webinar heb gepresenteerd) wordt gepubliceerd onder een Creative Commons Naamsvermelding-Gelijk Delen-licentie (CC BY-SA 4.0 Internationaal). Hier staat precies vermeld welke vormen van gebruik onder welke voorwaarden zijn toegestaan.

Het document mag in de huidige vorm dus vrij worden gedeeld, waarbij de naam van de maker en de licentie dienen te worden vermeld. Je mag het document ook bewerken, op voorwaarde dat de nieuwe versie onder dezelfde licentie wordt gepubliceerd en dat je je eigen naam toevoegt aan de eerdere maker(s). De CC BY-SA-licentie zorgt er daarmee voor dat bewerkingen van het document altijd 'open' blijven.

Een uitzondering hierop vormen de twee afbeeldingen. De rechten van de foto op dia 4 berusten bij de fotograaf, die deze onder een andere Creative Commons-licentie heeft verspreid, namelijk CC BY 2.0. Die licentie wordt door mijn hergebruik van de foto onder een andere licentie niet aangetast; ze blijft zoals ze was. Wie de afbeelding op dia 13 heeft gemaakt, is mij onbekend, zoals ik daar toelicht. Bij verdere verspreiding of bewerking van deze presentatie **inclusief** die afbeelding neem je een risico. Mocht de maker zich beroepen op auteursrechtinbreuk, dan had je dat – gezien de inhoud van de presentatie! – kunnen weten. (Of, zoals in het arrest van de Erfgoed Leiden-zaak geformuleerd, je kunt “worden geacht hiervan niet onkundig te zijn gebleven”.)

~ Correcties, aanscherpingen en aanvullingen, vooral van juristen, t.b.v. volgende versies zijn bijzonder welkom! ~

dank!

web: <https://warekennis.nl>

e-mail: frank [at] warekennis [punt] nl

LinkedIn [frankhuysmans](#)

versie 1.11 – 16 juli 2020

